Joanna Szczutkowska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

Międzynarodowa konferencja naukowa: *W kręgu dyplomacji i polityki. W 100-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską i Jugosławią*, Bydgoszcz, 25–26 września 2019 roku

Rok 1919 zapisał się jako jedno z najważniejszych wydarzeń w historii szeroko rozumianych kontaktów Polski i Jugosławii. To polityczne zbliżenie – nawiązanie stosunków dyplomatycznych – stworzyło perspektywy współpracy między państwami w różnych dziedzinach. Bezpośrednie i długofalowe konsekwencje tego wydarzenia dla polityki, gospodarki, nauki, kultury i sztuki stały się przedmiotem uwagi zagranicznych i polskich historyków, którzy w dniach 25–26 września 2019 roku spotkali się w Bydgoszczy na międzynarodowej konferencji naukowej pt. *W kręgu dyplomacji i polityki. W 100-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską i Jugosławią*, zorganizowanej przez Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych (IHiSM) Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (UKW) pod honorowym patronatem JM Rektora UKW prof. dr. hab. Jacka Woźnego. Konferencja stanowiła siódmą odsłonę spotkań organizowanych corocznie przez badaczy historii najnowszej z Polski i Serbii. Uzyskała finansowe wsparcie Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Obrady konferencji upamiętniającej 100. rocznicę polsko-jugosłowiańskich relacji dyplomatycznych toczyły się w Auli im. prof. Karola Buczka IHiSM przy ul. Księcia Józefa Poniatowskiego 12 w Bydgoszczy. Jej uroczystego otwarcia oraz powitania uczestników i gości dokonali: prof. dr hab. Jacek Woźny – JM Rektor UKW, dr hab. Marek G. Zieliński, prof. UKW – dyrektor IHiSM oraz

dr Bojan Dimitrijević – zastępca dyrektora Instytutu Historii Współczesnej (*Institut za savremenu istoriju*, ISI) w Belgradzie.

Zaprezentowano kolejną, szóstą już wspólną publikację naukowców z Bydgoszczy i Belgradu pt. *Jugoslavija i Poljska odnosi u XX veku: međunarodni tematski zbornik radova* pod redakcją Momčila Pavlovicia (ISI), Andrzeja Zaćmińskiego (UKW) i Nebojšy Stamboliji (ISI), opublikowaną w Belgradzie w 2019 roku[1].

W dwudniowej konferencji wzięło udział 25 referentów z czterech krajów (Serbii, Bośni i Hercegowiny, Chorwacji oraz Polski). Obrady koncentrowały się wokół czterech problemów: „Dyplomacja i polityka", „Polska i Jugosławia", „Mniejszości narodowe – relacje i wzajemne postrzeganie" oraz „Polsko-jugosłowiańska współpraca naukowo-kulturalna i gospodarcza".

Referat otwierający pierwszą sesję wygłosił dr hab. Zdzisław Biegański, prof. UKW, który omówił problem stosunków polsko-jugosłowiańskich w pracach parlamentu II RP. Okres międzywojenny to czas powolnego rozwoju wzajemnych kontaktów i budowania podstaw do regulowania poszczególnych kwestii, m.in. zagranicznych przedstawicielstw. Dwa kolejne wystąpienia poświęcono właśnie służbie dyplomatycznej. Dr Tomasz Lis przedstawił działalność pierwszego polskiego konsulatu w Sarajewie. Z kolei dr Paweł Wawryszuk (UKW) skoncentrował się na sylwetkach jugosłowiańskich dyplomatów w randze ambasadora SFRJ w Warszawie po II wojnie światowej. W latach 1945–1970 urząd ten sprawowali: Božo Ljumović (1945–1946), Rade Pribićević (1947–1950), Mile Milatović (1955–1958), Rato Dugonjić (1958–1959), France Hočevar (1959–1963), Ljubo Babić (1963–1967) oraz Arso Milatović (1967–1970).

Ważnym źródłem informacji na temat Polski i Jugosławii jest lokalna prasa. Tę z okresu międzywojennego przeanalizował dr hab. Piotr Gołdyn, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), aby zrekonstruować reakcję mediów na wizytę w Polsce w 1931

[1] Wcześniej ukazały się następujące prace: *Polska i Jugosławia w stosunkach międzynarodowych po II wojnie światowej. Relacje wielostronne i wielopoziomowe*, red. M. Pavlović, A. Zaćmiński, Bydgoszcz 2014; *Jugoslovensko-poljski odnosi u XX veku*, ur. M. Pavlović, A. Zaćmiński, D. Bondžić, Beograd 2015; *Polska i Jugosławia po II wojnie światowej*, red. M. Pavlović, N. Stambolija, A. Zaćmiński, Bydgoszcz 2016; *Jugoslavia i Poljska u XX veku*, ur. M. Pavlović, A. Zaćmiński, P. Wawryszuk, Beograd 2017; *Polska i Jugosławia w XX wieku. Polityka. Społeczeństwo. Kultura*, red. M. Pavlović, P. Wawryszuk, A. Zaćmiński, Bydgoszcz 2018.

roku ministra spraw zagranicznych Jugosławii Vojislava Marinkovica. Z kolei dr hab. Marek G. Zieliński, prof. UKW, na podstawie relacji prasowych omówił wizytę delegacji jugosłowiańskiej na uroczystości pogrzebowe Bolesława Bieruta w marcu 1956 roku. Przybycie oficjalnej delegacji Związku Komunistów Jugosławii interpretowano jako przejaw normalizacji wzajemnych stosunków. Kilkanaście lat później, w 1980 roku, przedstawiciele władz Polski uczestniczyli w pogrzebie prezydenta SFRJ Josipa Broz Tity. Kulisy jego choroby i śmierci oraz ówczesną sytuację w Jugosławii śledził wywiad cywilny PRL, którego działalność omówił dr hab. Andrzej Zaćmiński, prof. UKW. Kolejny prelegent, Nebojša Stambolija (ISI), kontynuując badania z poprzednich konferencji, przedstawił stosunki polsko-jugosłowiańskie w 1987 roku na różnych płaszczyznach.

Swoistą rolę w polsko-jugosłowiańskich relacjach dyplomatycznych odgrywał film. Działalności filmowej Ambasady PRL w Belgradzie i Konsulatu Generalnego PRL w Zagrzebiu w latach 70. XX wieku poświęcony był referat dr Joanny Szczutkowskiej (UKW), która omówiła jej cele oraz formy. Wątek filmowy znalazł kontynuację w późniejszym wystąpieniu mgr Justyny Gluby (Uniwersytet Gdański), która przypomniała postać Stanisława Noworyty. Noworyta zapisał się w historii kinematografii jugosłowiańskiej jako autor zdjęć do pierwszego chorwackiego filmu rysunkowego, a także twórca jednego z pierwszych chorwackich filmów dźwiękowych.

Drugi panel otworzył referat Marka Mileticia (ISI), który zebrał informacje dotyczące wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 publikowane w tym okresie w Królestwie Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Starał się odpowiedzieć na pytanie o percepcję konfliktu Polski i sowieckiej Rosji w tamtejszej prasie i czy jego obraz różnił się w poszczególnych tytułach. Dr Ratomir Milikić (ISI) ukazał konflikt polsko-radziecki z lat 1943–1945 z perspektywy emigracyjnego rządu jugosłowiańskiego. Także kolejne wystąpienia dotyczyły okresu II wojny światowej, choć ich problematyka różniła się w sposób znaczący. Prof. dr hab. Jacek Tebinka (UG) zwrócił uwagę na znaczenie Polski i Jugosławii w koncepcjach operacji specjalnych Wielkiej Brytanii z lat 1939–1941. Rade Ristanović (ISI) przedstawił obraz Polski i Polaków z perspektywy kolaboracyjnej propagandowej prasy (m.in. „Opštinske Novine", „Novo vreme", „Obnova"), ukazującej się w okupowanej Serbii w latach 1941–1944. Boris Tomanić (ISI)

przedmiotem wystąpienia uczynił natomiast polsko-jugosłowiańską współpracę wojskową. Omówił próby pomocy wojskom jugosłowiańskim podjęte przez polskich pilotów, mechaników i inżynierów w trakcie wojny obronnej Jugosławii w kwietniu 1941 roku.

Problem funkcjonowania Jugosławii w stosunkach międzynarodowych podjęto w dwóch kolejnych wystąpieniach. Prof. dr hab. Tadeusz Wolsza (IPN) zbadał jugosłowiańskie ślady w zagranicznych organizacjach: Komitecie Narodów Środkowo-Wschodniej Europy i Komitecie Wolnej Europy. Z kolei Paweł Bielicki (UKW) przedstawił politykę zewnętrzną Jugosławii z lat 1956–1964 w ujęciu polskich polityków i publicystów przebywających po wojnie na emigracji w Londynie. Na podstawie prasy (m.in. „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza", „Orzeł Biały") ukazał stosunki między Jugosławią a ZSRR, Polską i Stanami Zjednoczonymi oraz relacje Jugosławii z krajami Bliskiego Wschodu. Drugą część obrad zakończył dr Bojan Dimitrijević (ISI), który podjął problem służby bezpieczeństwa Jugosławii i Polski, porównując jej organizację w obu krajach po 1945 roku.

Odrębne miejsce w programie konferencji zajęły doniesienia na temat wzajemnego postrzegania w Jugosławii Polaków i ludności miejscowej. Dr Enes Omerović (Uniwersytet w Sarajewie) zaprezentował efekty swoich badań nad relacjami pomiędzy autochtonami a mniejszością polską w Bośni i Hercegowinie w latach 1918–1941. Z kolei dr Slaven Kale (Zagrzeb) omówił rolę Żydów pochodzący z ziem polskich w Chorwacji w okresie międzywojennym.

W kilku referatach akcentowano polskie korzenie i związki z Polską postaci ważnych dla historii Jugosławii: dr Jasmina Milanović (ISI) na przykładzie rodziny Sondermajerów (Roman Sondermajer był lekarzem Królewskiej Armii Serbskiej), zaś dr Ljubinka Škodrić na przykładzie Stanislava Krakova (1895–1968), serbskiego oficera, dziennikarza, pisarza i reżysera filmowego[2]. Z kolei Miloš Žikić (ISI) przedstawił związki z Polską Ivana Mihajlova (1896–1990), jednego z przywódców Wewnętrznej Macedońskiej Organizacji Rewolucyjnej, który mieszkał prawdopodobnie w okolicach Warszawy w latach

[2] W 2018 r. nakładem wydawnictwa Fundacja Duży Format dzięki wsparciu Ministerstwa Kultury i Informacji Republiki Serbii ukazały się w Polsce wspomnienia Stanislava Krakova pt. *Życie człowieka na Bałkanach.*

1938–1940. Choć o samym pobycie nie wiadomo zbyt wiele, udało się przybliżyć kulisy jego wyjazdu do Polski.

Wyróżnić jeszcze należy wystąpienia związane z historyczną dwustronną współpracą naukową i ekonomiczną. Dr Dragomir Bondžić (ISI) dokonał syntentycznego omówienia współpracy jugosłowiańskiej i polskiej Akademii Nauk w latach 1945–1970. Z kolei dr Slobodan Selinić (ISI) omówił współpracę jugosłowiańskich i polskich slawistów w latach 60. i 70. XX wieku. Ostatnim referentem na konferencji był dr Dragan Bogetić (ISI), którego wystąpienie dotyczyło zagadnień ekonomicznych. Bogetić omówił przebieg stosunków polsko-jugosłowiańskich na tej płaszczyźnie w latach 50. i 60. XX wieku. Po wystąpieniach nastąpiła dyskusja i podsumowanie konferencji.

Referaty wygłoszone na międzynarodowej konferencji naukowej *W kręgu dyplomacji i polityki. W 100-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską i Jugosławią* przyniosły nowe ustalenia, prowokowały do wymiany poglądów i odkrywania luk badawczych. Konferencja potwierdziła, że organizowane od 2013 roku, na przemian w Bydgoszczy i Belgradzie, spotkania wnoszą nie tylko istotny wkład do lepszego poznania historii polsko-jugosłowiańskich stosunków w XX wieku, ale również wpływają na podtrzymywanie naukowych więzi pomiędzy Polską a krajami byłej Jugosławii. Wydaje się, że ta piękna tradycja będzie kontynuowana, gdyż projekt badawczy IHiSM UKW i ISI nie został zakończony. Prace nad ósmą z kolei konferencją z cyklu *Polska i Jugosławia w XX wieku*, planowaną na wrzesień 2020 roku w Belgradzie, już zostały zainaugurowane.